

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(34)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 5 від 30 травня 2012 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подолька (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 3 (34). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2012. — 274 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2012
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2012

Дорошенко С. І., Шашкова-Журавель І. О.

Загальнотеоретичні аспекти принципів тлумачення юридичних норм у механізмі забезпечення прав і свобод громадянина..... 134

Дубогрій С. В., Костенко-Костейчук Г. А.

Виконавча влада України як об'єкт контролю за дотриманням прав та інтересів громадян..... 140

Дяченко В. С.

Правові основи забезпечення прав пацієнтів в системі державного управління охороною здоров'я сучасної України..... 145

Калюжна Н. М.

Соціальний захист громадян в системі функцій сучасної української держави: правові аспекти..... 150

Сколуб М. В.

Адміністративно-судовий устрій Бессарабської області у 1812–1856 рр. 154

Тихоненко Н. М.

Інститут державної власності в управлінні державним майном в сучасній Україні..... 162

Фань Чжожаңь

Правові гарантії протидії інформаційному тероризму і розвиток системи інформаційної безпеки у діяльності ООН..... 168

Соколов О. А.

Деякі аспекти визначення об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у бюджетній сфері 174

Щокін Р. Г.

Ретроспектива розвитку світового законодавства та юридичної думки з інтелектуальної власності 179

Будник С. І.

Деякі законодавчі ініціативи України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху 184

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 190

Магеррамзаде А. С. огли

Концептуальні підходи до аналізу фінансових криз у вітчизняній науковій літературі 190

Баєв В. В.

Формування моделі системи менеджменту якості

на підприємствах

туристичної індустрії 196

Омельченко О. В., Ужакіна О. М.

Діагностика стратегічної взаємодії фірм-конкурентів 201

Суховей-Хамм Ю. О.

Інноваційна діяльність як предмет дослідження і основні напрями її розвитку 207

Тарканій О. М.

Теоретичні проблеми дослідження контролю діяльності підприємств: Україна і світова практика 212

Тищук С. М.

Вплив інформаційного глобалізму на інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності 218

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ..... 225

Шконда В. В., Кальянов А. В.

Синергетичні засади вдосконалення медійної освіти 225

Денисенко Л. П.

Деякі аспекти управлінської діяльності менеджерів середніх закладів освіти в психологічній науці 233

Костюк Т. О.

Застосування лінгвістичних прийомів у сучасних політичних технологіях 240

Старих Л. В.

Формування наскрізної практики підготовки фахівців з медичного та фармацевтичного маркетингу 244

Калмикова Г. В.

Характерні особливості виникнення та прояву тривожних станів у молодших школярів..... 249

Крестініна О. В.

Емпіричне дослідження психологічних особливостей дітей-першокласників 255

Хамм О.

Проблеми розвитку креативного мислення вчителя в сучасній науковій літературі 260

Смолень Чеслава

Влияние стиля жизни на личностные изменения у пожилых людей..... 265

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 270

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ДУМКИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(34), с. 179–183

Розглядаються проблеми відносин у сфері інтелектуальної власності.

Створення надійних форм захисту інтелектуальної власності, без здійснення історико-правового аналізу її становлення та розвитку, неможливо. Історичний аспект — це основа дослідження будь-якої наукової категорії, саме історичні джерела допомагають розкрити її змістовну сутність. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку інтелектуальної власності здійснено з урахуванням хронологічних рамок періодизації юридичної науки.

До проблеми відносин у сфері інтелектуальної власності зверталися здебільшого фахівці з цивільного права. Так, О. М. Мельник досліджує особливості цивільно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні, С. М. Клейменова звертає увагу на авторські правовідносини як форму реалізації правомочностей суб'єктів авторського права, І. Р. Калаур аналізує цивільно-правовий договір як підставу виникнення права власності юридичної особи, В. Г. Олюха дає загальну характеристику цивільно-правового договору. Проблемам правового регулювання інтелектуальної власності присвячені праці й інших фахівців з цивільного права, таких як: О. С. Кравченко, О. М. Пастухов, С. А. Дзіс, Є. В. Петров, О. М. Боярчук, Н. Е. Яркіна та ін.

Представники науки адміністративного права і процесу також зверталися до проблем інтелектуальної власності. Г. В. Корчевний зосереджує увагу на адміністративній відповідальності за порушення авторських та

суміжних прав. Н. П. Дригаль розкриває організаційно-правові основи детінізації відносин у сфері обороту об'єктів інтелектуальної власності.

Представники теорії та історії держави і права, наприклад Н. М. Пархоменко, здебільшого зосереджували увагу на понятті, ознаках та властивостях договору, класифікації договорів та їх змістовній характеристиці, місці нормативно-правового договору в системі джерел сучасного права. Фахівці з кримінального права та кримінології, наприклад П. С. Березін, розглядали об'єкт, суб'єкт, суб'єктивну та об'єктивну сторону незаконного використання інтелектуальної власності.

Проблемам правового регулювання господарсько-договірних відносин в Україні присвячена праця О. А. Беяневича “Господарський договір та способи його укладання”. Автор зосереджує увагу на правовому регулюванні традиційного способу укладання господарських договорів. Проте, навчальна література з господарського права, як правило, не містить жодної інформації щодо інтелектуальної власності, наприклад, — це підручники О. М. Віника, В. С. Щербини та Л. А. Жука з “Господарського права”. До того ж, автори наукової та навчальної літератури з інтелектуальної власності здебільшого є представниками науки цивільного права. Отже, враховуючи недостатню увагу науковців — фахівців з господарського права до питань розвитку інтелектуальної власності, вва-

жаємо, що зазначена проблема є актуальною та вимагає детального дослідження.

У зв'язку з цим, необхідно розглянути розвиток інтелектуальної власності, яка змінювалася залежно від стану економіки та суспільних відносин з позиції господарського права. Без цього кроку неможливо кваліфіковано орієнтуватись у проблемах права інтелектуальної власності — не розуміючи їх історичну сутність і не володіючи напрацюваннями минулих поколінь. Адже, для встановлення справжніх наукових фактів, потрібно вивчити минуле.

Охорона інтелектуальної власності здійснювалась ще в античному світі, а на території України та інших держав — на рівні звичаєвого права. Як свідчить аналіз історико-правових джерел, які дійшли до наших часів, щодо особливостей формування права інтелектуальної власності у більшості народів була теорія привілеїв. Згідно з розробленою теорією королівського права перевага надавалась виробництву у вигляді цехів або закритих промислових корпорацій. Привілеї, які видавала перша особа, засвідчувались грамотами та надавали монопольне право на використання твору, винаходу. Шляхом правової охорони забезпечувалась монополія у використанні тих чи інших механізмів. Привілеї отримували особи, наближені до трону. Недоліком привілеїв, на нашу думку, було те, що інші особи не могли використати технічну новинку, оскільки не мали спеціальних дозволів, що, в свою чергу, уповільнювало розвиток інтелектуальної власності та виробництва в цілому.

Першим нормативним актом про захист прав авторів став прийнятий у 1709 р. Статут королеви Анни (далі Статут). Згідно зі Статутом, твір проголошувався власністю автора, хоча свої права автор міг відчужувати. Статутом встановлювався строк чинності прав на друкування і опублікування — 14 років від дати першої публікації, строк міг бути продовжений ще на 14 років, тобто — становив 28 років за життя автора. Якщо твір був надрукований до прийняття Статуту, то строк охорони становив 21 рік. Згідно зі Статутом надавалося виключне право монополь-

ного використання переваг нової ідеї, що, у свою чергу, давало можливість автору отримати більший прибуток. Статут для свого часу мав, безперечно, прогресивне значення. Отже, батьківщиною авторського права є Великобританія. Проте, Статут знайшов застосування і в інших країнах. Так, у США діяла державна реєстрація авторських творів, було прийнято депонування творів до бібліотеки. Норми Статуту застосовувалися до 1976 р.

У Росії перший нормативний акт про привілеї був виданий у 1723 р. А саме, “Правилами видачі привілеїв на заведение фабрик” впорядковувався порядок видання привілеїв щодо фабричної справи. Крім того, у 1812 р. приймається Закон “О привилегиях на разные изобретения и открытия в художествах и ремеслах”, яким передбачається надання привілеїв на власні та зарубіжні винаходи, встановлюється строк їх охорони залежно від винаходу. Теорія привілеїв, як пише Р. Дюма, відіграла свою консолідуючу роль у переході від видачі індивідуальних дозволів до встановлення загального порядку дозволів на монопольне становище та використання новинок. При цьому сам привілеї розглядався не як звільнення від юридичного обов'язку, а як перевага над іншими суб'єктами такої самої діяльності [1, 15].

Патентні закони забезпечували охорону об'єктів промислової власності. Винаходом визнавався творчий результат у будь-якому виді доцільної діяльності за умови відповідності закону. Об'єктом права власності вважався будь-який творчий результат. Так, перші патентні закони приймають у 1790 р. у США, а в 1791 р. у Франції. З 1815 по 1820 рр. у США, Франції та Великій Британії видавали по 100 патентів на рік, з 1850 по 1854 рр. — по 1000 патентів. Через патент встановлювалась охорона прав винахідника, по суті, вводилась державна реєстрація, започатковувався захист прав промислової власності. Найпоширеніший перехід до авторського та патентного права як власності, пише Г. В. Корчевний, був у ХІХ ст. з прийняттям у більшості європейських країн авторських і патентних законів. Цими законами права власників досягнень у галузі літерату-

ри, мистецтва та науки, а найбільше – технічної творчості прирівнювались до класичного права власності [2, 46–47].

У XIX ст. встановлюється правова охорона товарного знака. Під товарним знаком у той час мали на увазі ярлики, які вказували на походження товару. Хоча археологічні знахідки свідчать, що товарні знаки на зброї, меблях, одязі з'явилися значно раніше. Так, у середні віки гільдії проставляли печатки на своїх ремісничьких виробках. Тому інколи знаходили клейма та герби цехів, що свідчило про наявність у той час контролю за якістю. У другій половині XIX ст. виходять перші закони щодо правової охорони товарного знака. У Росії в 1830 р. був виданий закон, згідно з яким фабриканти повинні були мати спеціальні клейма на своїх виробках. У 1838 та 1896 рр. були прийняті закони про товарні знаки. Отже, Російське законодавство ґрунтувалося суто на теорії пропрієтарної власності.

Нормативне вираження пропрієтарної теорії започатковане французькими законами про авторське право і про право на винаходи (патентним законом) від 7 січня 1791 р., де вказувалось, що будь-який винахід чи відкриття є власністю його автора. Таким чином, ідею було проголошено власністю, що надалі потребувало визначення змісту прав власника, способів охорони цієї власності. Слід погодитися з І. Зеніним [3, 14], що зміст права інтелектуальної власності був похідним від права власності у класичному розумінні.

Згідно з пропрієтарною теорією права інтелектуальної власності суб'єктом права власності на інтелектуальні об'єкти визнавалися права, а саме: право володіння, право користування, право розпорядження. Ст. 41 Конституції України закріпила право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [4]. Тобто суб'єкти права інтелектуальної власності мають стосовно результатів творчої діяльності такі самі правомочності, як і суб'єкти права власності, а саме володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктом своєї власності на власний розсуд.

Різновидом пропрієтарної теорії, пише Г. В. Корчевний, стала так звана договірна теорія права інтелектуальної власності, що виникла на основі теорії природного права. Її представники виходили з того, що патент є своєрідним договором між суспільством і винахідником, на підставі якого другий передає першому свій винахід, а взаємін отримує монополію (виключне право) на його використання [2, 51–52]. Нині ряд положень договірної теорії знайшли своє відображення у патентному законодавстві щодо вимог до розкриття сутності винаходу та його опису.

Автором рентної теорії був Шаффле [5, 17], який виходив з того, що авторське право є штучно створена монополія, яка забезпечує автору ренту, прибуток. Теорія виключних прав полягала в тому, що в основі виключного права лежить заборонна функція, яка дозволяє власнику цього права виключити третіх осіб із несанкціонованого використання твору. Так, А. П. Сергєєв зазначає також, що на сьогодні ніхто не сумнівається у подвійній природі авторських і винахідницьких прав, оскільки, з одного боку, власнику творчого результату належить право на його використання, яке має виключний характер і може бути передане іншим особам, а з другого — автор володіє сукупністю особистих, немайнових (моральних) прав, які не можуть бути відчуженими через їх природу [6, 15]. У деяких працях, наприклад, “Право изобретателя” А. А. Пилипенка [7, 116], проводилися аналогії між книгами та винаходами.

На основі теорії природного права і теорії промислової власності було запропоновано нематеріальну (іматеріальну) теорію інтелектуальної власності, яка була поширена наприкінці XIX ст. Вважалося, що при створенні творчого результату (винаходу), його автор ніби вкладає в нього частину самого себе. Тому будь-які посягання на винахід як результат творчої діяльності розглядаються як зазіхання на особисті права власника. Саме право власника є комбінацією майнових і особистих прав. Головний зміст майнового права винахідника полягає у праві виключного використання ідеї, а особистого — у праві на авторство [8, 49].

Таким чином, в європейських країнах того часу висувалися різні, інколи діаметрально протилежні, теорії авторського права і, зокрема, патентного права. У науці господарського права існує кілька теоретичних конструкцій права інтелектуальної власності: теорія привілеїв, пропріетарна, у рамках якої розрізняли договірну, промислової власності, нематеріальну та ін. Водночас, жодна з наведених теорій, не може бути домінуючою, адже право інтелектуальної власності з моменту його виникнення зазнало суттєвої трансформації.

Кожна теорія права інтелектуальної власності знайшла своє втілення, тією чи іншою мірою, в усіх міжнародно-правових актах і впливала на моделювання національних законодавств. Тому вважаємо, що варто зупинитися на положеннях основних міжнародних конвенцій, які стали базовими для становлення сучасного права інтелектуальної власності. Так, у 1883 р. була прийнята Паризька конвенція [9], яка встановила: принцип національного режиму — це єдиний правовий режим для всіх країн — учасниць конвенції, а також право пріоритету. У 1886 р. Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів [10] встановила принципи охорони авторського права. До важливих міжнародних конвенцій належить також Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р.

З метою встановлення єдиного правового режиму щодо охорони інтелектуальної власності, імплементації та гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності в 1967 р. була утворена Всесвітня організація інтелектуальної власності. Згідно з конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності [11, 289–304] до об'єктів інтелектуальної власності належать: літературні, художні та наукові твори; виконавча діяльність артистів; звукозаписи, радіо- і телевізійні передачі; винаходи в усіх сферах людської діяльності; наукові відкриття; захист проти недобросовісної конкуренції, а також інші результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній діяльності. У 2000 р. Всесвітньою організацією інтелектуальної власності

було схвалено Всесвітню декларацію з інтелектуальної власності, у якій запропоновано нове визначення інтелектуальної власності. А саме, інтелектуальна власність — це будь-яка власність, яка за загальною згодою визнається як інтелектуальна за характером і заслуговує захисту, включаючи, але не обмежуючись науковими і технічними винаходами, літературними чи художніми витворами, товарними знаками і вказівками ділових підприємств, промисловими зразками і географічними позначеннями [12, 14–18]. Нині членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності є й Україна.

У другій половині ХХ ст. було прийнято близько тридцяти міжнародних конвенцій, до більшості з яких приєдналася й Україна. Проте, міжнародні конвенції містять спірні положення. Так, до об'єктів права інтелектуальної власності віднесено такі з них, що не є результатами творчої діяльності, наприклад, географічні позначення. Крім того, в міжнародних конвенціях об'єкти інтелектуальної власності зазначаються по-різному, що породжує різні підходи до визначення їх сутності. Міжнародні конвенції впливали на формування національних законодавств. Проте, інтеграційні процеси на основі міжнародного законодавства сприяють консервативності міжнародного законодавства у сфері інтелектуальної власності, що, на нашу думку, стримує розвиток більш прогресивних теоретичних моделей права інтелектуальної власності, уповільнює розвиток юридичної думки з інтелектуальної власності.

Розбудова української державності потребує створення дієвого механізму захисту права інтелектуальної власності та вдосконалення власного законодавства. Нині інтелектуальна власність в Україні має всі умови для подальшого розвитку, а отже виникає необхідність доопрацювання теоретичних питань інституту права інтелектуальної власності. Тому науковцям слід переглянути положення права інтелектуальної власності, що, у свою чергу, допоможе не лише створити надійний механізм захисту інтелектуальної власності в державі, а й інтеграції України у світову економічну систему.

Література

1. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции: Пер. с франц. — М., 1989. — 340 с.
2. Корчевний Г. В. Адміністративна відповідальність за порушення авторських та суміжних прав // Дис. канд. юрид. наук. — Одеський Нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. — О., 2002. — 178 с.
3. Зенин И. А. Истоки российской науки патентного права // Право изобретателя. — М., 2001. — С. 5–21.
4. Конституція України. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.
5. Schaffle A. Die nationalokonomische Theorie der ausschliessenden Absatzverhältnisse, insondendere etc., Tübingen, 1867.
6. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации // Право изобретателя. — М.: Статут, 2001. — С. 10–15.
7. Пиленко А. А. Право изобретателя. — М.: Статут, 2001. — 688 с.
8. Urbaneta Mariano Uzcatequi. Propriedad industrial. — Caracas, 1970.
9. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. — Режим доступу: <http://search.ukr.net/google/search.php>
10. Паризький акт Бернської конвенції. — Режим доступу: <http://search.ukr.net/google/search.php>
11. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 р. // Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика. Т. 1. Право интеллектуальной собственности. — К., 1999. — С. 289–304; CD-ROM Компьютерное законодательство Украины // Бизнес-комплект Юрист-плюс.
12. Всесвітня декларація з інтелектуальної власності // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2002. — № 4. — С. 14–18.

Здійснено історико-правовий аналіз становлення й розвитку юридичної думки з інтелектуальної власності з урахуванням хронологічної періодизації юридичної науки, на підставі теоретичних здобутків вчених різних галузей права. Водночас, сам зміст історико-правового дослідження, його основні положення доводять, що питання інтелектуальної власності перебувають у процесі постійного розвитку й удосконалення.

Проведен історико-правовий аналіз становлення і розвитку юридической мысли по интеллектуальной собственности с учетом хронологической периодизации юридической науки, на основе теоретических достижений ученых разных отраслей права. В то же время само содержание историко-правового исследования, его основные положения доказывают, что вопросы интеллектуальной собственности находятся в процессе постоянного развития и совершенствования.

The thesis presents the historical and legal analysis of the formation and development of legal ideas on intellectual property considering the timeframe of legal science, based on the theoretical achievements of scientists in different fields of law. Simultaneously, the actual content of historical and legal research, its main provisions prove that intellectual property is still in the process of continuous development and improvement.

Надійшла 19 травня 2012 р.